

Dit (herziene) Verdrag heeft tot doel het archeologisch erfgoed te beschermen als bron van het Europese gemeenschappelijke geheugen en als middel voor geschiedkundige **Breda Teteringen** en wetenschappelijke studie. Hiertoe worden **Inventariserend** als bestanddelen van het archeologische **veldonderzoek** door erfgoed beschouwd alle overblijfselen, voorwerpen, **middel van** en andere sporen van de mens uit het verleden: **proefsleuven** waarvan het behoud en de bestudering bijdragen tot het reconstrueren van de bestaansgeschiedenis van de mensheid en haar relatie tot de natuurlijke omgeving. Ten aanzien waarvan opgravingen of ontdekkingen en andere methoden van onderzoek **betreffende de mensheid en haar omgeving** de voornaamste bronnen van informatie zijn. Die zijn gelegen in

M. Bink
ErfgoedRapport Breda 5

Breda Teteringen

Inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven

COLOFON

ErfgoedRapport Breda 5

Titel: Breda Teteringen – Inventariserend Veldonderzoek d.m.v. Proefsleuven

Auteur: M. Bink

Redactie: R. van Genabeek

Eindredactie: Johan Hendriks

Veldwerk: M. Bink, J. Bosman, R. Bogaers, J. Coolen, J. Cok, R. van der Mark, P. Ilson

Tekeningen: M. Bink

Ontwerp en opmaak: Maaïke Klijn

Druk: Verhoek Printing Consultants

Oplage: 75

ISBN: 978-90-8875-006-9

© Gemeente Breda, 2008

Vakdirectie Cultuur

Gemeente Breda

Postbus 3920

4800 DX Breda

M. Bink

INHOUDSOPGAVE

Hoofdstuk 1 Inleiding – 7

Hoofdstuk 2 Aanleiding van het onderzoek – 9

2.1 Aard van de bedreiging – 9

2.2 Vooronderzoek – 9

2.3 Archeologische verwachting – 11

Hoofdstuk 3 Werkwijze – 13

Hoofdstuk 4 Landschappelijke context – 15

Hoofdstuk 5 Resultaten – 19

5.1 Boswonen – 19

5.2 Nieuwe Dorpsrand/Waterakkers – 21

5.3 Woonakkers – 22

Hoofdstuk 6 Conclusie – 25

Literatuur – 27

Noten – 29

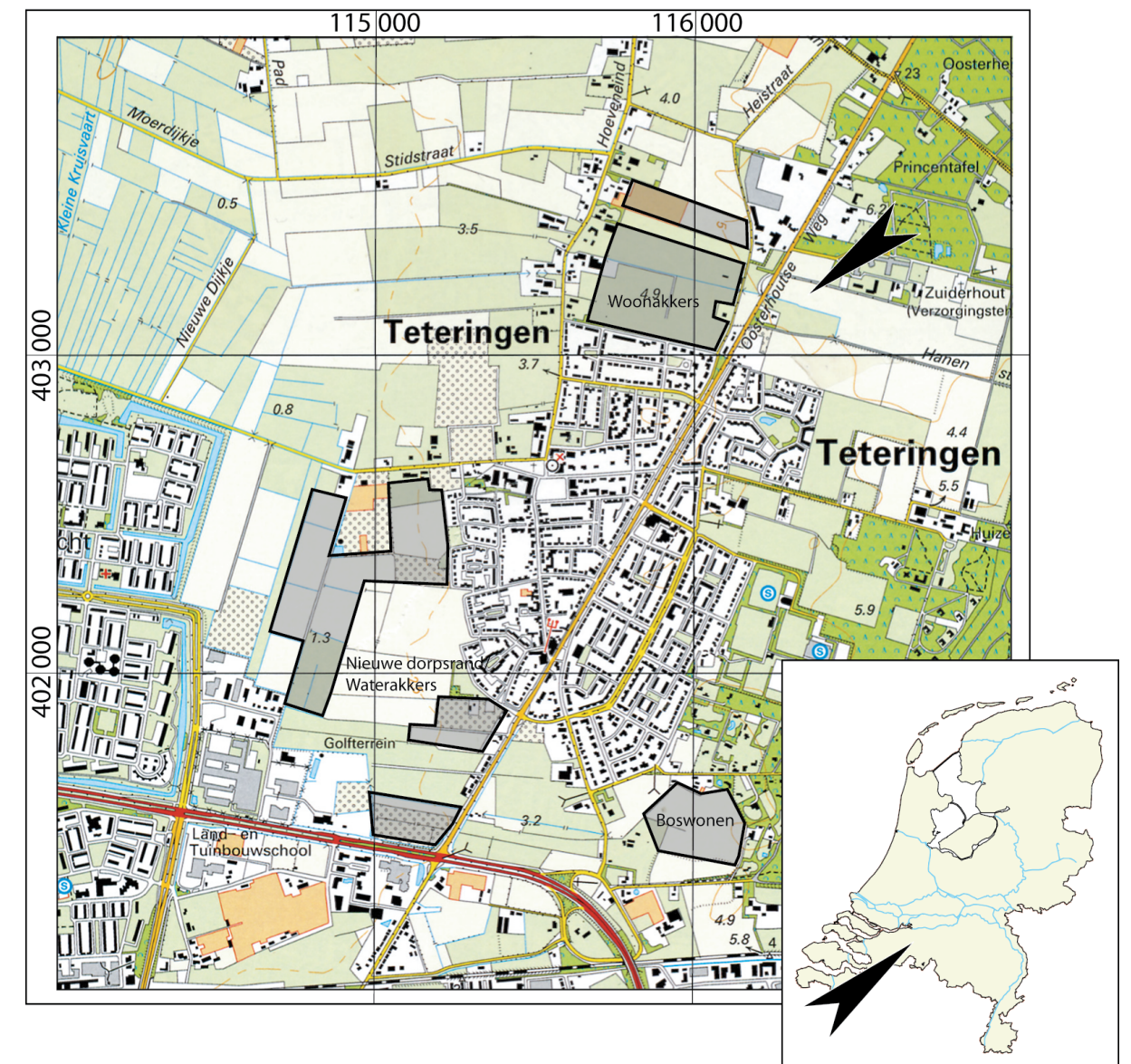
Bijlage – 31

Archeologische perioden – 31

Hoofdstuk 1 Inleiding

Van 7 maart tot 5 april 2005 heeft de gemeente Breda een Inventariserend Veld-Onderzoek (IVO) door middel van proefsleuven uitgevoerd op de VINEX-locatie Teteringen. Daarbij zijn op drie locaties rond de dorpskern van Teteringen, te weten Boswonen, Nieuwe Dorpsrand/Waterakkers en Woonakkers (fig. 2) proefsleuven getrokken waarbij een totaal oppervlak van 17.114 m² archeologisch is onderzocht.

Figuur 1
De ligging van de opgravingen
rond Teteringen, schaal 1:25,000
(Topografische dienst, Emmen),
inzet: de ligging van de
opgravingslocatie in Nederland.

Administratieve gegevens

Gemeente:	Breda
Toponiem:	Teteringen
Bredase objectcode:	BR-80-05
BAAC projectnummer:	05.071

Gebied Woonakkers

ROB meldingsnummer:	9522
Centrum-coördinaten:	115.950/403.130
NW:	115.800/403.300
NO:	116.150/403.300
ZW:	115.800/403.065
ZO:	116.050/403.000

Gebied Nieuwe Dorpsrand/Waterakkers

ROB meldingsnummer:	9523
Centrum-coördinaten:	115.000/402.000
NW:	114.700/402.525
NO:	115.335/402.530
ZW:	114.700/401.550
ZO:	115.350/401.510

Gebied Boswonen

ROB meldingsnummer:	9524
Centrum-coördinaten:	116.045/401.505
NW:	116.000/401.710
NO:	116.170/401.570
ZW:	115.890/401.430
ZO:	116.130/401.390

Opdrachtgever:	Gemeente Breda
Bevoegd gezag:	Gemeente Breda
Documentatie:	Gemeentelijk depot Bodemvondsten, Breda

Hoofdstuk 2

Aanleiding van het onderzoek

■ 2.1 AARD VAN DE BEDREIGING

Het onderzoeksgebied maakt deel uit van de VINEX-locatie Teteringen. Het plan omvat de bouw van 3000 woningen, het creëren van een groene geleidingszone tussen Breda en Teteringen, het beschermen en ontwikkelen van het natuurkern-gebied in de Lage Vuchtpolder en de ontwikkeling van infrastructuur. Door de voorgenomen bouwplannen zullen eventueel in de ondergrond aanwezige archeologische resten vernield worden.

■ 2.2 VOORONDERZOEK

Bureauonderzoek door Bureau Cultureel Erfgoed heeft uitgewezen dat in de plan-gebieden delen met hoge, middelhoge en lage archeologische verwachtingen liggen.

Uit de omgeving van Teteringen is een vijftal vindplaatsen bekend. Deze dateren uit de Steentijd en de Bronstijd. Het betreft voornamelijk de vondsten van ste-nen werktuigen die zijn geïnterpreteerd als aanwijzingen voor de aanwezigheid van jachtkampen in het Mesolithicum en het Neolithicum. Op de overgang van de Hoge Vucht naar de hogere gronden van Teteringen werd in 1992 een tweetal vondsten uit de Midden Bronstijd gedaan. Het zijn een bronzen speerpunt en een sikkkel. Mogelijk betreft dit een rituele depositie in natte context.

In 1996 heeft RAAP een archeologische inventarisatie van het gebied gemaakt. Vooral ten noorden en ten zuidwesten van de huidige dorpskern en langs het Hoe-veneind zijn gebieden aangewezen waar op basis van bodemkundige en hydrologi-sche kenmerken de verwachtingen archeologische resten aan te treffen hoog zijn.'

In 1997 is hierop een archeologische kartering gevolgd. Dit onderzoek is uitge-voerd met de zandguts en de zogenaamde 'megaboer'. Hierbij zijn op zes plaatsen vuurstenen artefacten uit de Steentijd en/of de Bronstijd aangetroffen. RAAP con-cludeerde dat eventuele grondsporen door grondbewerking verstoord zouden zijn en dat de vindplaatsen van geringe archeologische waarde zouden zijn.

De waarde van booronderzoek op de (Zuid-Nederlandse) zandgronden als waar-derend instrument staat echter ter discussie.² Om deze reden is er voor gekozen om toch een aanvullend onderzoek bij Teteringen te laten verrichten. In 2002 heeft Archol op drie locaties rond Teteringen een Aanvullend Archeologisch On-derzoek³ verricht⁴ (fig. 2). Op twee locaties zijn proefsleuven van twee meter breed getrokken, op de derde locatie was dit (vrijwel) niet mogelijk. Hier is de bodem onderzocht door middel van gutsboringen. Op locatie 1, ter hoogte van Nieuwe

Dorpsrand/Waterakkers zijn drie proefsleuven getrokken. Het te onderzoeken terrein bleek volledig verstoord door ontgrondingen. Op locatie 2, ter hoogte van Woonakkers zijn vier proefsleuven aangelegd. Werkput 1 was, op een waterput na, volledig verstoord. De waterput dateert uit de Nieuwe Tijd en is een zogenaamde ‘plaggenput’. Helaas stortte het profiel van deze put bij couperen in. De overige drie proefsleuven waren niet verstoord, maar leverden, afgezien van post-middeleeuwse ontginningsgreppels geen sporen op.

Voor locatie 3 is op grond van de boringen geconcludeerd dat de bodem ook hier verstoord was.

In 2003 heeft BAAC bv ten noorden van de Nieuwe Kadijk, tussen de Oosterhoutseweg en het Moleneind vier proefsleuven aangelegd⁵ (fig. 2). Hierbij zijn slechts sporen daterend uit de 17de tot en met de 20ste eeuw aangetroffen. Een vervolgonderzoek is dan ook niet aanbevolen.

Figuur 2
Locaties rond Teteringen waar
archeologisch onderzoek is
verricht.

■ 2.3 ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING

Voor het onderzoek is een Plan van Aanpak opgesteld,⁶ doel van het onderzoek was om vindplaatsen te documenteren.⁷ In het plan van aanpak wordt de archeologische verwachting per landschappelijk element beschreven.

Veengebied

Voor het veengebied geldt dat alle sporen daterende van voor de Middeleeuwen bij de middeleeuwse vervening zullen zijn vergraven. De middeleeuwse infrastructuur heeft een hoge cultuurhistorische waarde.

Zandgronden: overgang van hoog naar laag

De overgang van hoog naar laag is in de steentijd een interessant gebied geweest. Mogelijk bevinden zich hier nog resten of vondsten. Vanaf de Bronstijd begint ook hier de veengroei. Tijdens de tachtigjarige oorlog zijn hier in 1624 en 1637, bij het beleg van Breda, verdedigingslinies opgeworpen. Gezien de geringe dikte van het bouwdek zullen, afgezien van de verdedigingslinies de meeste sporen slecht geconserveerd zijn.

Zandgronden: hoge zandgronden met esdek

Door de aanwezigheid van een esdek zijn hier eventueel aanwezige archeologische resten beschermd tegen bodemverstoringen zoals ploegen. De archeologische verwachting is hier hoog. Hier zijn vondsten uit alle perioden, inclusief verdedigingslinies van het beleg van Breda, te verwachten.

Zandgronden: hoge dekzandgronden

De dekzandvlaktes rond Teteringen zijn in de Steentijd een geliefde vestigingsplaats geweest. Getuige hiervan zijn de vindplaatsen direct ten oosten van ‘Boswonen’ in het zogenaamde ‘Cadettenkamp’. Verder zijn hier de verdedigingswerken uit de tachtigjarige oorlog te verwachten. Mogelijk ook zijn onder het gebied ‘Boswonen’ nog resten van het legerkamp ‘Cadettenkamp’ te vinden.

Hoofdstuk 3 Werkwijze

Het ivo betrof het onderzoek van drie deelgebieden, Boswonen, Nieuwe Dorpsrand/Waterakkers en Woonakkers. Deze deelgebieden zijn in bovengenoemde volgorde onderzocht.

Boswonen

Het gebied Boswonen is onderzocht door middel van proefsleuven van vier meter breed. Omdat een (groot) deel van het terrein in de jaren zestig ontgrond is, is de ligging van de proefsleuven aan de vorm van het niet-ontgronde terreindeel aangepast. Op het ontgronde deel is één sleuf (werkput 6) aangelegd om te zien of zich onder de ontgronding nog resten van verdedigingswerken uit de tachtigjarige oorlog bevonden. Omdat de sleuf geheel verstoord bleek is deze niet breder dan twee meter gemaakt. In totaal zijn hier zes sleuven aangelegd met een totaal oppervlak van 2.752 m².

Nieuwe Dorpsrand/Waterakkers

In verband met de grote oppervlakte van dit gebied is hier in drie fasen gewerkt. De eerste fase betrof het aanleggen van één werkput (7) aan de Nieuwe Kadijk / Oosterhoutseweg. Vervolgens zijn aan de Oosterhoutseweg ten noorden van de golfbaan drie sleuven getrokken. Uiteindelijk zijn vanuit de Zwarte Dijk de resterende elf sleuven (11 t/m 21) aangelegd. De sleuven zijn allen ca. 5 m breed. Eén werkput (20) is op twee plaatsen uitgebreid teneinde een beter inzicht te krijgen in de hier aangetroffen sporen. Het totale oppervlak van de proefsleuven van Nieuwe Dorpsrand/Waterakkers is 11.741 m².

Woonakkers

Het gebied Woonakkers had vooraf de hoogste archeologische verwachting gekregen. Hier was in totaal 16.000 m² aan proefsleuven gepland. Vanwege bezwaren van de kant van de grondeigenaar en aangezien één van de percelen nog niet in handen van de gemeente Breda was, is besloten slechts drie sleuven aan te leggen (22 t/m 24). In totaal meten deze sleuven 2621 m².

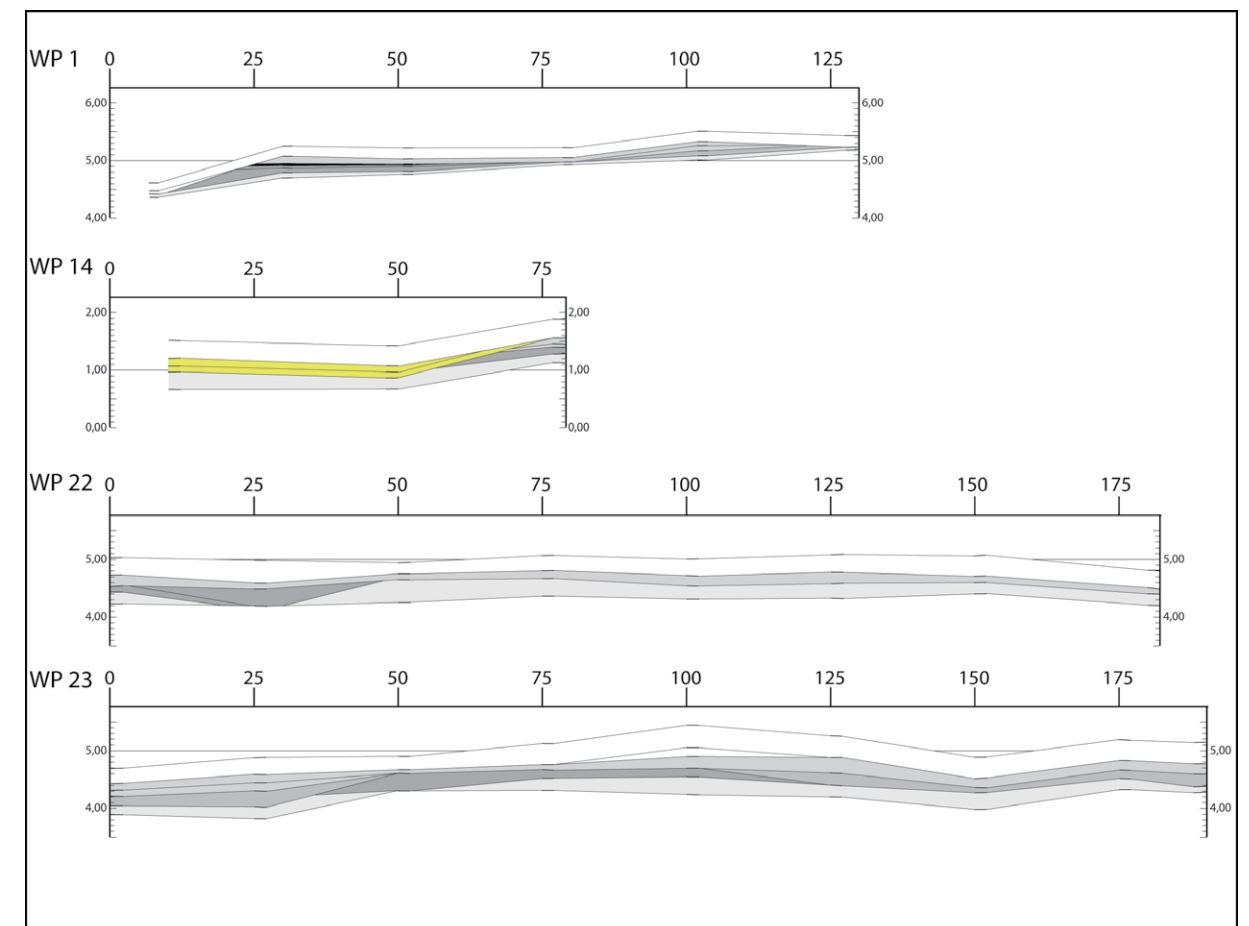
Van een aantal representatief geachte sleuven is elke 25 m een profielkolom opgenomen. Bij gebrek aan kansrijke sporen die tot een structuur te rekenen waren is in het veld besloten geen sporen te bemonsteren.

Hoofdstuk 4 Landschappelijke context

Teteringen is gelegen op een lage dekzandrug. Deze dekzandrug wordt geaccentueerd door een aantal hogere ruggen. Naar het westen toe gaat het dekzandgebied van Teteringen over in een laagte, waarin zich al vanaf de steentijd veen heeft gevormd. Gedeeltelijk is dit gebied in de veertiende eeuw weer verveend, waarna zich bij inundaties en overstromingen klei heeft afgezet vanuit het stroomgebied van de Mark.

Ten oosten van het onderzoeksgebied begint een stuifzandgebied, dat zich uitstrekt tot Dongen en Oosterhout. Op de dekzandrug komen volgens de bodemkaart hoge zwarte enkeerdgronden met lemig fijn zand voor. Deze bevinden zich ten noorden, westen en zuidwesten van de huidige bebouwde kom van Teteringen. Uit de boringen van RAAP is echter gebleken dat een groot deel van deze enkeerdgronden een bouwdek van minder dan 50 cm bezit, waardoor ze volgens de bodemkundige definitie eigenlijk geen enkeerdgronden zijn. Ten oosten en zuiden van Teteringen komen laar- en veldpodzolgronden voor.

Figuur 3
Gereconstrueerde profielen van
werkputten 1, 14, 22 en 23,
schaal horizontaal 1:1000,

Bodemopbouw

Boswonen

Het onderzoeksgebied Boswonen is gelegen tegen de rand van het akkerareaal van Teteringen. Op de Topografisch Militaire kaart der Nederlanden (TMK) is het terrein zelfs deels bebost. De ondergrond bestaat uit vrij grof leemarm zand. Een groot deel van het terrein was in de jaren zestig ontgrond. Behalve werkput 6 zijn alle werkputten op het niet-ontgronde gedeelte aangelegd. Hierbij is meestal één van de uiteinden van de werkput in de rand van het ontgronde deel aangelegd. Op de profieltekening van werkput 1 (fig. 3) is dit (aan de zuidzijde) duidelijk zichtbaar. Duidelijk is ook dat de verstoring door de ontgroning tenminste 1 meter diep gaat, waardoor archeologische resten in de ondergrond volledig verstoord zullen zijn.

Bij de ontginning van het terrein is het terrein waarschijnlijk gedeeltelijk omgespit. In de werkput waren grote vlakken met aaneengesloten spitsporen zichtbaar (fig. 4). In de plaggen zijn nog de resten van de vroegere bodemopbouw zichtbaar: Het gele zand van de C-horizont, de bruine B-horizont en een zwarte A-horizont. De zeer donkere kleur van de A-horizont is waarschijnlijk veroorzaakt doordat de voor de ontginning op het terrein aanwezige begroeiing (waarschijnlijk heide) is platgebrand.

Figuur 4
Spitsporen in het vlak van
werkput 1.

Nieuwe Dorpsrand/Waterakkers

Het onderzoeksgebied Nieuwe Dorpsrand/Waterakkers is een zeer uitgebreid gebied. De bodemopbouw hier varieert dan ook sterk. Langs de bebouwde kom van Teteringen zijn de proefsleuven aangelegd in een dekzandrug met een bouwlanddek van circa 50 cm. De ondergrond is overal wel vrij leemarm.

Naar het westen toe worden de omstandigheden steeds natter. In werkput 14 (fig. 3) is zelfs klei afgezet. Deze klei is afgezet bij inundaties of overstromingen. Verder zijn op plaatsen in het profiel nog veenresten zichtbaar. In werkput 17 is een sloot of beek aangesneden. Waarschijnlijk is dit de voortzetting van het beekdal dat op de geomorfologische kaart wordt afgebeeld en die door werkput 7 in de lengte wordt aangesneden.

Hoewel de geomorfologische kaart in een aantal percelen waar proefsleuven zijn aangelegd moer- of veengebied afbeeldt, is dit nergens in het veld aangetroffen.

Woonakkers

Het onderzoeksgebied Woonakkers maakt deel uit van een essencomplex ten noorden van Teteringen. Ook hier is de dikte van bouwvoor en akkerlagen vaak net een halve meter dik. Dit terrein is net als Boswonen bij de ontginning gedeeltelijk omgespit. Ook hier zullen vooral de nattere delen van het terrein op deze manier ontgonnen zijn. Het best is dit te zien in het vlak van werkput 24, waar in een natter deel van het terrein een waaier van spitsporen zichtbaar is (fig. 5).

Figuur 5
Cirkelvormige waaier van
spitsporenbanen in het vlak van
werkput 24.

Het profiel van werkput 22 is vrij uniform met slechts een depressie in het west-deel (fig. 3). Het profiel van werkput 23 vertoont duidelijk meer reliëf (fig. 3). Hier bevat het profiel ofwel spitsporen of er is sprake van een B-horizont onder het esdek. Het terrein hier lijkt erg nat te zijn geweest waarbij vooral de natste delen zijn omgespit.

Hoofdstuk 5 Resultaten

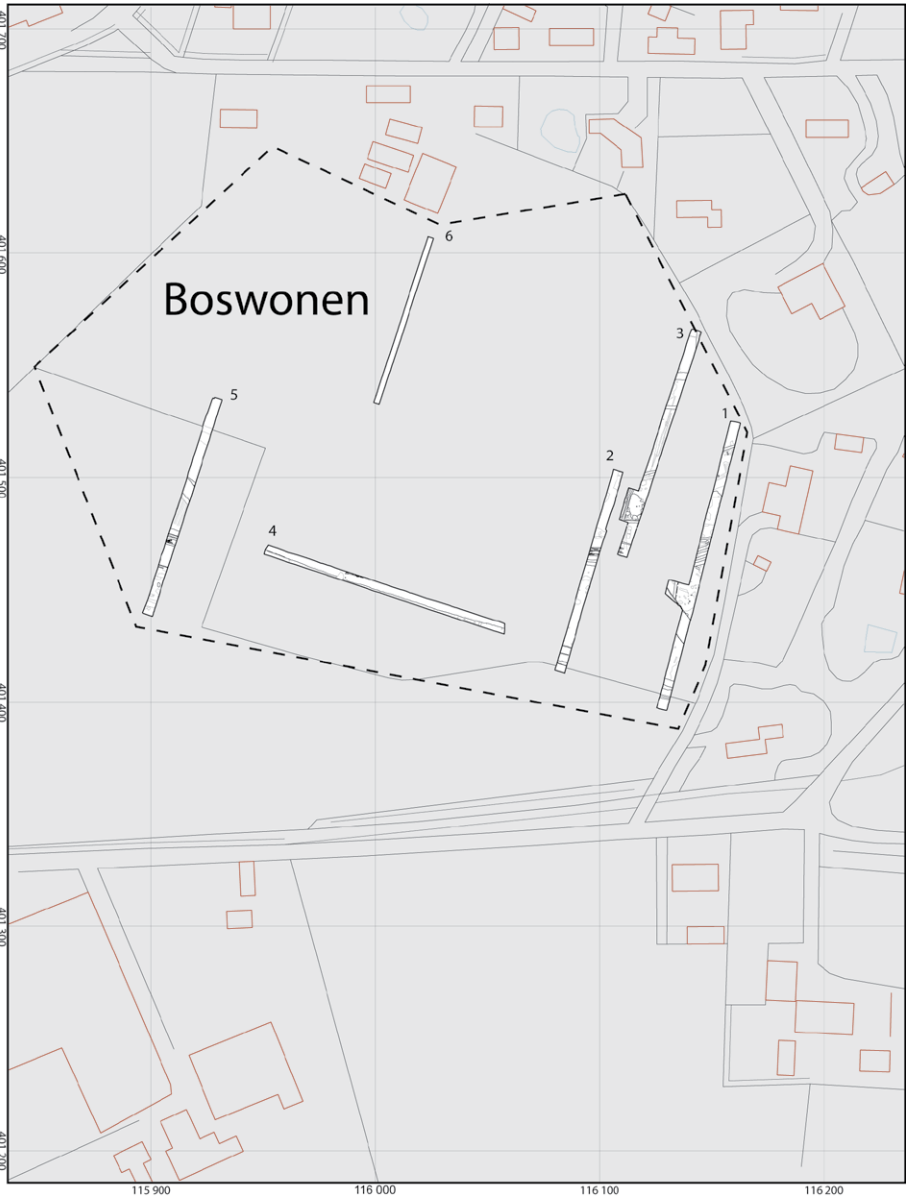
5.1 BOSWONEN

In het gebied Boswonen zijn 69 sporen aangetroffen. Hiervan zijn dertien bij couperen natuurlijk bevonden (fig. 6).

Prehistorie

In werkput 1 is een aantal sporen aangetroffen dat prehistorisch leek. Hiervan is één spoor gecoupeerd. Dit spoor bleek een duidelijke paalkuil. Een uitbreiding ter hoogte van dit spoor bracht nog meer sporen aan het licht. Deze sporen en de

Figuur 6
Overzicht Boswonen

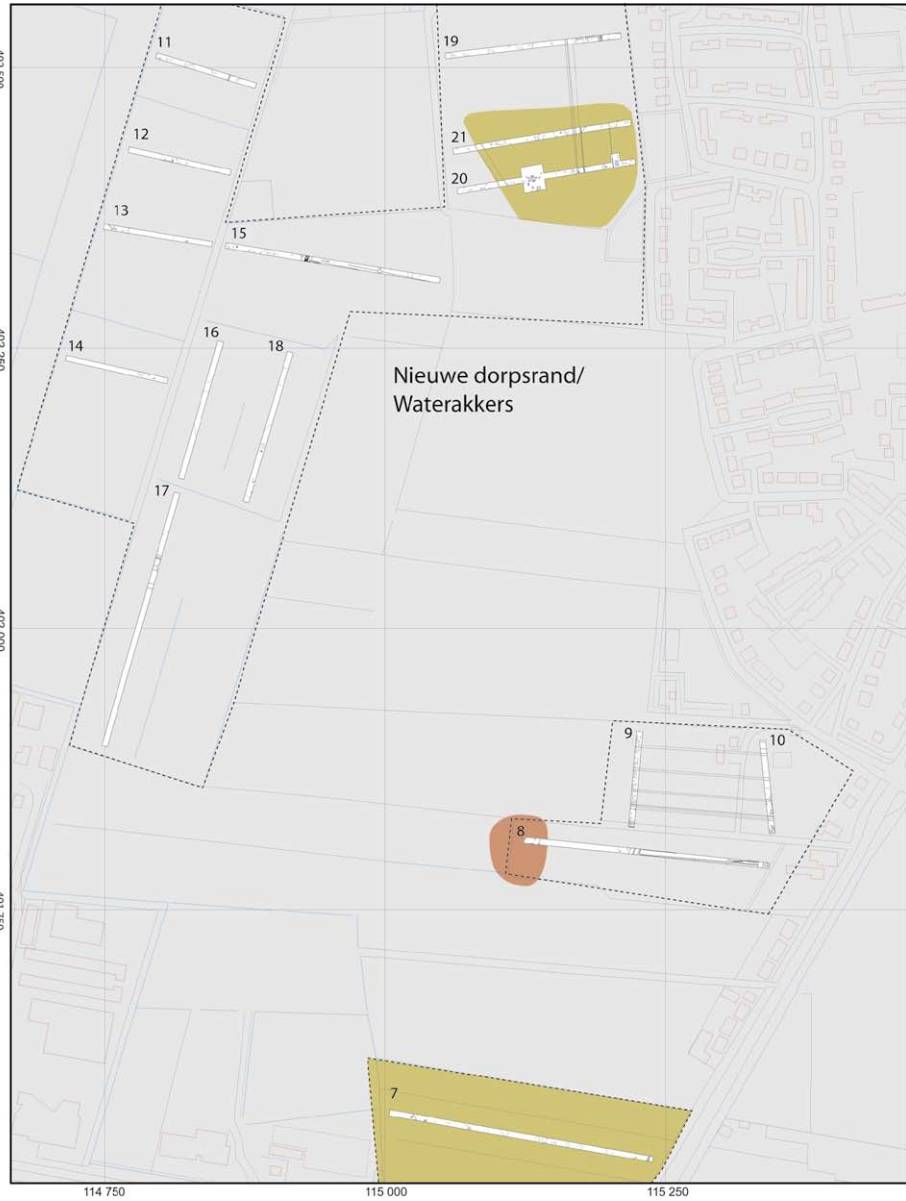

reeds aangetroffen sporen zijn gecoupeerd, maar daarbij bleek dat het eerst gecoupeerde spoor het enige spoor hier is dat niet natuurlijk van aard is.

Nieuwe Tijd

De sporen uit de Nieuwe Tijd zijn in twee categorieën in te delen: Restanten van het Beleg van Breda uit 1624 of 1637 en overige sporen. Twee greppels in werkput 3 en omgeleijk een greppel in werkput 1 zijn de resten van grachten die zijn gegraven ten tijde van de belegering van Breda.

In werkputten 1, 2, 4 en 5 is een waterloop aangetroffen. In het vlak doet deze waterloop denken aan de omgrachtingen van het Beleg van Breda. Bij couperen bleek echter dat zich onderin het profiel waterlijnen bevinden. Dit is een aanwijzing dat de greppel watervoerend geweest is. Aan de – vrij schone – opvulling is te

Figuur 7
Overzicht Nieuwe Dorpsrand/
Waterakkers

zien dat de greppel vrij snel weer is dichtgegooid. Dit is gebeurd vanaf de noord-zijde. Vervolgens is de greppel snel daarna, voordat de grond waarmee de greppel was dichtgegooid was ingeklonken, weer uitgegraven. Deze tweede fase is smaller en minder diep dan de eerste fase. Ook onderin de tweede fase zijn waterlijnen zichtbaar. Ook deze zal dus watervoerend geweest zijn. Uiteindelijk is ook deze fase weer vrij snel dichtgegooid, ditmaal vanuit het zuiden. Bovenin het profiel is een nazakking zichtbaar over beide fasen. Volgens omwonenden was deze waterloop nog bekend onder de naam ‘de nieuwe waterlossing’.

Ten noorden van de waterloop is in werkputten 1, 2 en 3 een karrenspoor waargenomen. Dit karrenspoor loopt parallel aan de Galgenweg. Waarschijnlijk is dit een oude route richting de heide. Op de TMC is zichtbaar dat zodra de Galgenweg de hei bereikt deze uitwaaiert in een hele bundel van paden. Mogelijk is het karrenspoor ontstaan als afsplitsing van de Galgenweg voor de ontginning van het onderzoeksgebied.

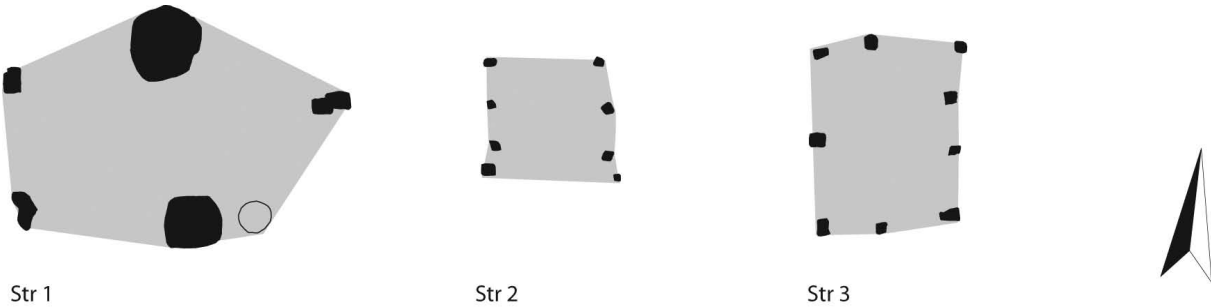
5.2 NIEUWE DORPSRAND/WATERAKKERS

De Nieuwe Dorpsrand / Waterakkers is een uitgestrekt gebied. Hier zijn 173 sporen aangetroffen. Hiervan bleken bij couperen 31 sporen natuurlijk van aard (fig. 7).

Prehistorie

Sporen uit de prehistorie zijn op twee plaatsen aangetroffen. In werkput 7 is over de hele lengte van de werkput een zestal sporen als prehistorisch gedateerd. Uit deze sporen zijn echter geen vondsten afkomstig, uitgezonderd natuurstenen aanlegvondsten van sporen 1, 2 en 3. Ook verder zijn nauwelijks prehistorische vondsten gedaan. Alleen een vuurstenen artefact dat op de akker ten zuiden van de proefsleuf is aangetroffen. Spoor 11 is bij couperen geïnterpreteerd als waterkuil. De vulling van het spoor doet zeer oud aan, vermoedelijk dateert het uit de Bronstijd of het Neolithicum. Helaas ontbreken overige aanwijzingen voor datering van dit spoor.

Figuur 8
Drie structuren uit werkput 20

In werkput 8 bevindt zich in het westelijke deel van de puteen aantal sporen dat gedeeltelijk als prehistorisch en gedeeltelijk als prehistorisch tot laat-middeleeuws is gedateerd. De sporen bevinden zich tegen de hier aanwezige golfbaan aan. Ook deze sporen leveren geen vondsten op. Aanlegvondsten uit de prehistorie zijn hier niet gedaan. Voor beide vindplaatsen geldt dat het aantal sporen niet bijzonder groot is en dat uit de sporen geen structuren te reconstrueren zijn.

Nieuwe Tijd

Het merendeel van de bij Nieuwe Dorpsrand/Waterakkers aangetroffen sporen dateert uit de Nieuwe tijd. Een groot deel hiervan bestaat uit perceelsgreppels en sloten. Daarnaast zijn op twee plaatsen meerdere paalkuilen aangetroffen. In werkput 18 is een cluster paalkuilen aangetroffen. Uit de sporen is veel aardewerk en glas afkomstig. De sporen zijn in twee groepjes aangetroffen. Tussen deze twee groepen zit een afstand van 25 m. Waarschijnlijk is hier een erf gesitueerd.

De tweede cluster is aangetroffen in werkputten 20 en 21. In deze putten is een greppel aangetroffen die hoogstwaarschijnlijk dateert van het beleg van Breda. Op kaarten van de belegeringswerken is te zien dat de Zwarte Dijk in deze perioden versterkt is. Aan het einde van de Zwarte Dijk loopt een gracht (met wal) richting zuidoosten, waardoor Teteringen buiten de belegeringswerken rond Breda blijft. Waarschijnlijk is de in werkputten 20 en 21 aangetroffen greppel dezelfde als de op de kaarten afgebeelde greppel.

Ten oosten van deze greppel bevindt zich een relatief groot aantal paalsporen. Deze sporen lijken een drietal structuren te vormen (fig. 8). Eén van deze structuren bestaat uit vijf palen en is mogelijk een soort van veldschuur. De overige twee structuren hebben eerder de vorm van kleine gebouwtjes. De gebouwtjes kunnen spiekers (kleine graanschuurtjes) zijn geweest, hoewel ook de aanwezigheid van leger tenten op dit deel van het terrein een mogelijke verklaring voor de structuren is. Een kaart van het beleg van Breda door de Spaanse troepen in 1624 toont ten oosten van de belegeringswerken op dit deel van het terrein een groot aantal tenten. Deze tenten zijn wel netjes in het gelid afgebeeld terwijl de op het terrein aangetroffen structuren eerder kriskras dooreen staan. De oriëntatie van de structuren is wel onderling gelijk en ook de oriëntatie van de veldschuur is hieraan gelijk.

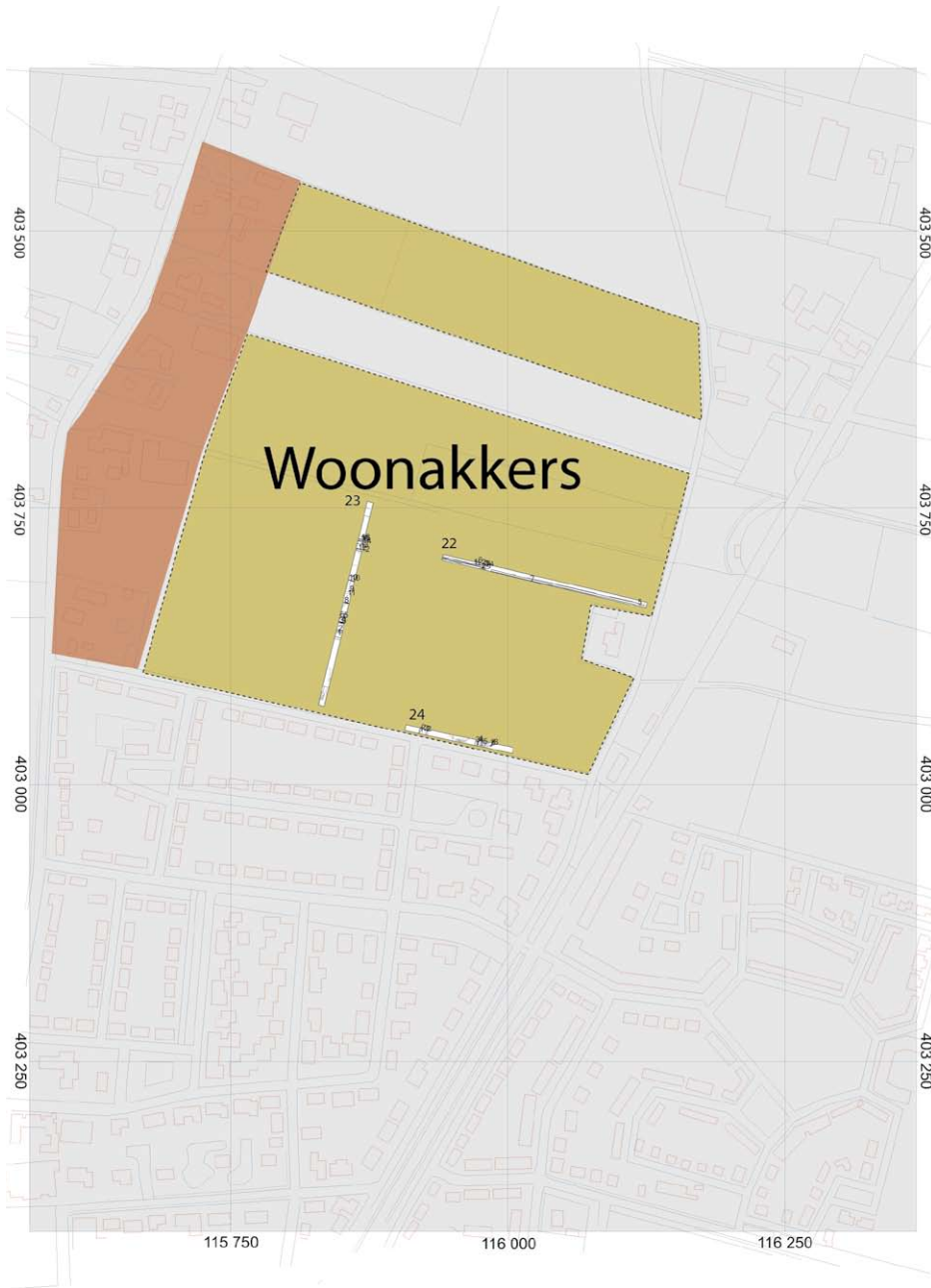
■ 5.3 WOONAKKERS

Alle in het gebied Woonakkers aangetroffen sporen dateren uit de Nieuwe Tijd, ondanks dat de verwachting sporen uit de prehistorie aan te treffen hier het hoogste was (fig. 9). Ook hier zijn geen aanlegvondsten uit de prehistorie aangetroffen.

Nieuwe tijd

Het merendeel van de sporen op het gebied Woonakkers bestaat uit perceleringsgreppels. In werkput 22 lopen twee perceleringsgreppels in elkaars verlengde over de lengte van de put. In het verlengde hiervan is in werkput 23 ook een greppel aangetroffen. Een noord-zuid georiënteerde greppel vindt mogelijk haar vervolg in één van de twee eveneens noord-zuid georiënteerde greppels in werkput 24.

Naast deze greppels zijn op twee plaatsen andere sporen aangetroffen. In werkput 23 zijn drie palen aangetroffen die waarschijnlijk deel uitmaken van een vierpalige spieker (graanschuurtje). Een vierde paal bevindt zich vermoedelijk op de plaats van een natuurlijke verstoring. Ten noorden hiervan zijn twee paalsporen

Figuur 9
Overzicht Woonakkers

aangetroffen. Hiervan is geen structuur te maken. Ten noorden van de twee palen zou een derde paal zich onder de daar aanwezige spitsporenbaan kunnen bevinden. Mochten deze palen deel uitmaken van een structuur zou deze zich ten oosten van de werkput moeten bevinden.

De tweede sporencluster bevindt zich in werkput 24. Hier leek een drietal paalkuilen aan het licht te komen. Bij couperen bleken alle palen echter erg ondiep.

Hoofdstuk 6 Conclusie

In het algemeen kan gesteld worden dat van het onderzoek van Breda-Teteringen de resultaten achterblijven bij de verwachtingen. Het onderzoek was met name gericht op het aantreffen van prehistorische sporen. Deze zijn alleen op het terrein Nieuwe Dorpsrand / Waterakkers aangetroffen.

De prehistorische sporen van Nieuwe Dorpsrand / Waterakkers zijn in twee clusters onder te verdelen. De eerste cluster is een aantal verspreide sporen in werkput 7. Bij gebrek aan vondsten zijn deze sporen niet nader te dateren. Omdat ze zich in een zeer natte omgeving bevinden is de kans dat ze deel uitmaken van een structuur gering. De waardering van deze sporen is dan ook middelhoog.

De tweede cluster bevindt zich in het westdeel van werkput 8. Ook deze sporen zijn niet nauwkeuriger te dateren dan ‘Prehistorie tot Late Middeleeuwen’. De aard van de sporen is niet duidelijk, hoewel het hier mogelijk is dat het een boerderij betreft. Deze sporen krijgen een middelhoge tot hoge waardering.

Sporen uit de Nieuwe Tijd zijn wel overal aangetroffen. Archeologisch zijn de sporen van het Beleg van Breda het meest interessant. De sporen die in het gebied Boswonen zijn aangetroffen bevinden zich op het niet ontgronde deel van een veel groter terrein. Op de terreindelen waar ontgroning heeft plaatsgevonden zijn geen sporen meer aangetroffen. Omdat de niet-ontgronde delen met sporen van het Beleg van Breda vrij beperkt in omvang zijn is deze sporen een lage waardering gegeven.

De sporen in het noord-oostelijke deel van Nieuwe Dorpsrand/Waterakkers bevinden zich op een meer intact terrein. Of de sporen van kleine rechthoekige structuren die ten oosten van de greppel een verband houden tot het Beleg van Breda is niet duidelijk, maar mogelijk kan verder onderzoek hierover meer uitsluitel geven. Deze sporen hebben dan ook een middelhoge waardering gekregen.

Op het terrein Woonakkers zijn slechts drie van de oorspronkelijke tien sleuven getrokken. Het uiteindelijk onderzochte oppervlak is met 2624 m² véél kleiner dan de oorspronkelijk geplande 16.000 m². Hierdoor is goed mogelijk dat complete vindplaatsen met de proefsleuven niet zijn aangesneden. Toch kan op grond van de afwezigheid van prehistorische vondsten geconcludeerd worden dat de kans op het aantreffen van grondsporen uit deze periode niet hoog is. Daarom is aan te bevelen voor dit gebied de archeologische verwachting te verlagen van hoog naar middelhoog. Als uitzondering hierop geldt de zone langs het Hoeveneind waar de verwachting, vanwege een grote kans op het aantreffen van de oudste bewoningsfasen van het dorp Teteringen, hoog is.

Concluderend krijgt het gehele gebied Boswonen een lage waardering. Het gebied Woonakkers krijgt een middelhoge waardering, met als aanbeveling om hier extra sleuven te trekken zodra het gehele gebied beschikbaar is. De zone langs het Hoeveneind houdt zijn hoge verwachting.

Het gebied Nieuwe Dorpsrand/Waterakkers krijgt, op twee delen na, een lage waardering. De eerste uitzondering hierop zijn de sporen in werkput 6, die wel in een zeer nat gebied liggen. De omgeving van deze werkput krijgt een middelhoge waardering. De sporen in werkput 8 zijn een tweede uitzondering. De omgeving van deze sporen krijgt een hoge waardering.

LITERATUUR

Tol, A./Ph. Verhangen/A. Borsboom/M. Verbruggen, 2004: *Prospectief boren, Een studie naar de betrouwbaarheid en toepasbaarheid van booronderzoek in de prospectiearcheologie*, Amsterdam (RAAP-rapport 1000).

Berkvens, R., 2005: *Plan van Aanpak Inventariserend Veldonderzoek MER Teteringen*, Breda.

Berkvens, R., 2004: *Archeologische en cultuurhistorische inventarisatie MER Teteringen*, Breda (ErfgoedAdvies 43/2004).

Oude Rengerink, J.A.M., 1997: *Gemeente Breda, bouwlocaties Teteringen; een archeologische kartering*, Amsterdam (RAAP-rapport 295).

Hamburg, T.D., 2002: *Aanvullend Archeologisch Onderzoek rondom Teteringen*, Leiden (Archol (brief)rapport 15).

Jayasena, R.M., 2004: *Teteringen (Breda), nieuwbouw ROC, Florijncollege Oosterhoutseweg/ Nieuwe Kadijk*, 's Hertogenbosch (BAAC-rapport 03.170).

NOTEN

- 1

Oude Rengerink 1996
- 2

Zie bijvoorbeeld Tol /
Verhagen et al. 2004
- 3

Huidige term: Inventari-
serend VeldOnderzoek
- 4

Hamburg 2002
- 5

Jayasena 2004
- 6

Berkvens 2005
- 7

Berkvens 2005, 6

BIJLAGE
ARCHEOLOGISCHE PERIODEN

PALEO	Paleolithicum/ oude steentijd	tot 8800 v Chr.
PALEOV	Paleolithicum vroeg	tot 300.000 v Chr.
PALEOM	Paleolithicum midden	300.000-35.000 v Chr.
PALEOL	Paleolithicum laat	35.000-8800 v Chr.
PALEOLA	Paleolithicum laat A	35.000-18.000 v Chr.
PALEOLB	Paleolithicum laat B	18.000-8800 v Chr.
MESO	Mesolithicum/ midden steentijd	8800-4900 v Chr.
MESOV	Mesolithicum vroeg	8800-7100 v Chr.
MESOM	Mesolithicum midden	7100-6450 v Chr.
MESOL	Mesolithicum laat	6450-4900 v Chr.
NEO	Neolithicum / nieuwe steentijd	5300-2000 v Chr.
NEOV	Neolithicum vroeg	5300- 4200 v Chr.
NEOVA	Neolithicum vroeg A	5300-4900 v Chr.
NEOVB	Neolithicum vroeg B	4900-4200 v Chr.
NEOM	Neolithicum midden	4200-2850 v Chr.
NEOMA	Neolithicum midden A	4200-3400 v Chr.
NEOMB	Neolithicum midden B	3400-2850 v Chr.
NEOL	Neolithicum laat	2850-2000 v Chr.
NEOLA	Neolithicum laat A	2850-2450 v Chr.
NEOLB	Neolithicum laat B	2450-2000 v Chr.
BRONS	Bronstijd	2000-800 v Chr.
BRONSV	Bronstijd vroeg	2000-1800 v Chr.
BRONSM	Bronstijd midden	1800-1100 v Chr.
BRONSL	Bronstijd laat	1100-800 v Chr.
IJZ	IJzertijd	800-12 v Chr.
IJZV	IJzertijd vroeg	800-500 v Chr.
IJZM	IJzertijd midden	500-250 v Chr.
IJZL	IJzertijd laat	250-12 v Chr.
ROM	Romeinse tijd	12 v Chr. - 450 na
Chr.		
ROMV	Romeinse tijd vroeg	12 v Chr. - 70 na Chr.
ROMM	Romeinse tijd midden	70- 270 na Chr.
ROML	Romeinse tijd laat	270- 450 na Chr.
ME	Middeleeuwen	450- 1500 na Chr.
VME	Middeleeuwen vroeg	450- 1050 na Chr.
LME	Middeleeuwen laat	1050- 1500 na Chr.
NT	Nieuwe tijd	1500- heden

